

НЕВЕРБАЛЬНІ ЗАСОБИ СПІЛКУВАННЯ В СУЧАСНІЙ НІМЕЦЬКОМОВНІЙ ІНТЕРНЕТ-КОМУНІКАЦІЇ

Стаття присвячена дослідженню невербальних засобів спілкування в сучасній німецькомовній Інтернет-комунікації. Здійснюється аналіз структури, семантики та функціонування смайликів (емотиконів) в сучасній німецькій мові.

Ключові слова: німецька мова, Інтернет-комунікація, невербальні засоби спілкування, смайлик, емотикон.

Статья посвящена изучению невербальных средств общения в современной немецкоязычной Интернет-коммуникации. Анализируется структура, семантика и функционирование смайлов (эмотиконов) в современном немецком языке.

Ключевые слова: немецкий язык, Интернет-коммуникация, невербальные средства общения, смайл, эмотикон.

The article deals with paralinguistic aspects of Internet communication. The paper considers the structure, the semantics and the functions of smiles (emoticons) in Modern German.

Key words: German, Internet communication, paralinguistic aspects of communication, smile, emoticon.

Характерною ознакою життя сучасної людини є надзвичайно інтенсивне використання комп'ютерів та інформаційних технологій в усіх сферах життєдіяльності. Швидкі темпи розвитку науки і техніки, в якому комп'ютерні та інформаційно-телекомунікаційні технології набувають все більшого значення, сприяють всебічному вдосконаленню новітніх різновидів комунікації, до яких належать Інтернет-комунікація, СМС-комунікація тощо.

Дослідження спілкування людини, опосередкованої комп'ютерами, мобільними телефонами та іншими різновидами інформаційних технологій, є одним із актуальних завдань сучасної лінгвістики. Таке спілкування інтегрує в одну систему письмове та усне мовлення, текст, звук, зображення та ін., впливаючи як на розвиток міжлюдської комунікації, так і на розвиток мови, особливо її лексичного складу.

Учені різних мовознавчих напрямів займаються вивченням особливостей Інтернет-комунікації з позиції різних аспектів [1], визначають характерні риси використання мовних засобів в електронному листуванні [2], чатах [3], смс-комунікації [4; 5; 6] та ін. Проте, слід зазначити, що багато мовних явищ в окреслених видах комунікації вимагають більш глибокого і детального дослідження, йдеться, напр., про особливості використання невербальних засобів спілкування, що і визначає **актуальність і новизну** лінгвістичних досліджень у цій площині.

Недостатній рівень висвітлення окресленої проблематики в сучасному мовознавстві, а також багатогранність об'єкта дослідження визначають **мету** цієї статті, що полягає у ви-

світленні найбільш поширених невербальних засобів комунікації, що використовуються в сучасній німецькомовній Інтернет-комунікації, визначенні їхньої семантики та особливостей функціонування.

Об'єктом нашого дослідження є невербальних засобів спілкування, що використовуються в Інтернеті, **предметом** – специфічні ознаки визначених невербальних засобів спілкування та особливості їхнього функціонування.

Матеріалом вивчення слугували електронні листи, німецькомовні Чати, форуми тощо.

Соціально-культурні, економічні та наукові перетворення, що відбуваються у сучасному світі, інтенсивно впливають на різні сфери життєдіяльності особистості. Для сучасної людини комп'ютер став невід'ємним робочим інструментом, посередником у процесі комунікації, без якого стають неможливими отримання електронної пошти, спілкування з друзями, пошук бажаної інформації та ін. Інтернет-комунікація найбільш розповсюджена серед молоді та людей середнього віку, оскільки саме ця вікова категорія шукає повноцінного спілкування, що не обмежується часом, місцем, кордонами тощо. Крім того, молоді більш легко використовують новітні здобутки глобалізованого світу.

Сучасні дослідники виокремлюють багато форм спілкування в Інтернеті, які можна об'єднати в наступні групи: 1) **телеконференція**; 2) **чат** (Internet Relay Chat); 3) **вебпейджери** (ICQ, Instant Messenger); 4) **листування електронною поштою** (e-mail); 5) **інтернет-щоденник (блог)**; 6) **форуми**; 7) **соціальні мережі** (фейсбук, твіттер) та ін. [7: 18-65].

Слід зазначити, що деякі різновиди Інтернет-комунікації (ICQ, чат) відбуваються у межах прагматичних координат **я – ти – тут – зараз**, що визначають поведінку учасників комунікації. Співрозмовники спілкуються on-line. Листування електронною поштою, наприклад, належить до такої комунікації, ознакою якого є відключення користувача від каналу передачі даних, він є незалежним від місцезнаходження адресата й не пов'язаний із його присутністю. Електронні листи не зобов'язують учасників спілкування до одночасної комунікації, тобто прагматичні координати **тут – зараз** не є важливими складовими комунікації. Спілкування відбувається в режимі off-line [8: 7, 39].

Комунікація у Всесвітній Мережі відбувається за своїми правилами та законами, які в свою чергу безпосередньо впливають як на сам процес спілкування, так і на певну мову. У процесі Інтернет-комунікації виникають нові мовні засоби, що визначаються сучасними лінгвістами як комп'ютерний сленг, якому властиві нові види скорочення інформації, специфічне використання знаків пунктуації, вживання в писемному мовленні засобів, що функціонально замінюють міміку і жести, тобто невербальні засоби спілкування та ін.

Все це сприяє тому, що за останній час в різних країнах світу лінгвісти звертають свою увагу на мову новітніх засобів масової комунікації, вивчаючи її на основі не лише лінгвістичних підходів і методів, а й із залученням методик дослідження інших дисциплін. У сучасному німецькомовному просторі основною лінгвістичною школою, що займається дослідженням мови Інтернет-комунікації (Websprache), є школа під керівництвом професора П. Шлобінські в університеті м. Ганновер. Ця лінгвістична школа є достатньо молодою у царині лінгвістичних досліджень, функціонує вона з 1998 року, результати вивчення мови новітніх засобів масової комунікації знаходяться у вільному доступі на сторінці www.mediensprache.net [9].

Основними рисами спілкування, опосередкованого Інтернетом, можна вважати такі ознаки [10]:

1. *Анонімність*, що призводить у більшості випадків до безкарності, розкутості і безвідповідальності учасників спілкування.

2. *Добровільність контактів*. Користувачі добровільно встановлюють чи переривають контакти у будь-який момент.

3. *Емоційне наповнення* тексту, що виражається у створенні спеціальних знаків для позначення емоцій.

4. *Прагнення до нетипової, ненормативної поведінки*. Користувачі утворюють свої образи, які найчастіше не мають нічого спільного з реальністю. У віртуальному середовищі людина може бути ким завгодно, вибирати стать, будувати свою поведінку, що не є характерною для реального життя тощо. Все це дозволяє людині конструювати свою ідентичність на свій смак.

5. Більша, ніж у реальному світі, *залежність* від співрозмовника у спілкуванні, оскільки не завжди відомо, чи має твій співрозмовник намір далі спілкуватися з тобою.

6. *Відсутність єдності простору і часу*, оскільки Інтернет уможливило спілкування з людьми з різних країн, які живуть у різних часових просторах.

7. Інтернет-комунікація завжди має *письмовий характер спілкування*.

У процесі повноцінного безпосереднього спілкування завжди відбувається поєднання вербальних і невербальних засобів комунікації. Не тільки мовні знаки та їхнє значення є важливим компонентом комунікативного процесу. Жести, міміка, знаходження у просторі – все відіграє певну роль і певним чином впливає на співрозмовників.

На жаль, аудіальна виразність, візуальне вираження почуттів та емоцій або ставлення до співрозмовника, його поведінки не є властивими для комунікації, опосередкованої Інтернетом. В якості невербальних засобів спілкування в Інтернет-комунікації використовуються «Смайлики» («Емотикони»), тобто спеціальні знаки, якими можна виражати свої почуття при написанні листів чи відповідей на них. «Смайли» є своєрідною ідеограмою, що дозволяє достатньо швидко та ефективно передавати емоції, почуття, реакцію на отримане повідомлення або надати швидко відповідь. Зауважимо, що термін «смайл» походить від англ. «усмішка», а «емотікон» – штучне утворення, що виникло шляхом словоскладання із «emotion» та „icon“ [11].

Найперший графічний смайл, який було використано в електронному листуванні, складався з двокрапки і дужки, що закривається. Відповідно до версії BBC, винахідником цього смайла є С. Е. Фолмен, нині – професор психології університету Карнегі Меллон в Пітсбурзі. Час народження цього смайлика відомий з точністю до хвилини: 19 вересня 1982 року в 11.44 ранку студент С. Фолмен відправив колегам електронне повідомлення, в якому запропонував використовувати в Інтернет-форумі (Bulletin Board) послідовність символів з двокрапки, тире і дужки, що закривається :-) [11]. З часом цей смайлик став загально визнаним вираженням позитивних емоцій.

Слід зазначити, що завдяки автоматичним програмним засобам багато графічних смайликів передаються схематичним зображенням людського обличчя в жовтому колі, винахідником якого вважають французького журналіста Ф. Луфрані. Ф. Луфрані запатентував використання цього знака, смайлика-обличчя, ще в 1971 році у Франції з метою позначення виразу гарного смаку [11].

Сучасну німецькомовну Інтернет-комунікацію не можна уявити собі без використання смайликів. Вони вживаються як в електронному листуванні, так і в чатах, форумах, соціальних мережах тощо. Загальна кількість цих невербальних засобів є великою, значення смайликів пояснюються на форумах, в електронних енциклопедіях, навіть в словниках, що означає шалену популярність цих засобів серед німецької молоді [12; 13; 14; 15].

Усі смайлики, що використовуються в сучасній німецькомовній Інтернет-комунікації за структурою та зовнішнім виглядом можна поділити, на нашу думку, на п'ять великих груп:

1) смайлики, що складаються із знаків пунктуації: крапка, тире, дужки, коми та ін.: «:-)», «:» – *freuen, lächeln* (радіти, посміхатися); «г-(« – *weinen* (плакати);

2) смайлики, що складаються із знаків пунктуації та великої літери: «:-P» – *Zunge herausstrecken* (показувати язика); «:-D» – *sehr freuen / lachen* (радіти, посміхатися);

3) смайлики, що складаються із знаків пунктуації та математичних знаків: «=8» – *lächeln* (*große Augen oder Brille, Haare nach oben*) (посміхатися, великі очі, окуляри, волосся стирчить); «^0^» – *sehr freuen, jubeln* (дуже радіти, тріумфувати); «%-(« – *verwirrt und enttäuscht* (роззублений та розчарований);

4) японські емотікони, які схожі на картинки і походять від японських аніме-коміксів та анімаційних фільмів: «(^_^)» – *Hurra! (mit Armen hoch)* (ура, руки догору); «(@_@)» – *verwirrt* (я роззубився); «<^©;©^>» – *ich sehe dich* (бачу тебе);

5) смайлики-зображення людського обличчя в жовтому колі.

Зазначимо, що у нашій статті ми звертаємо увагу в першу чергу лише на смайлики, що складаються зі знаків пунктуації, математичних знаків та літер.

Аналіз показав, що згідно з семантикою, смайлики в німецькомовній Інтернет-комунікації поділяються на такі групи:

1) людські емоції та почуття: а) позитивні: «=B^» – *cool, mit Sonnenbrille* (кльово, в окулярах); «:-o» – *erstaunt* (здивований); б) негативні: «>:(« – *traurig und wütend* (сумний та злий); «:-I» – *nicht gut gelaunt* (бути не в гуморі); «:-(« – *ich bin genervt/ sauer* (я знервований);

2) позначення людини, як в прямому, так і переосмисленому значенні, її національності тощо: «O:-)» – *Engel* (ягол); «>:->» – *Teufelchen* (чортиня); «{:-(« – *Dickkopf* (дурень); «<(-)=» – *Chinese* (китаєць);

3) дії, діяльність: «XD» – *mit zugekniffenen Augen lachen* (посміхатися з закритими очима); «:-x» – *schweigen* (мовчати), *küssen* (цілувати); «:-*» – *küssen* (цілувати); «===== \ ____ /» – *muss was kochen* (номрібно щось приготувати); «:-Q» – *rauchen* (налюти); «(-_-)zzzz» – *schlafen* (спати); «^^» – *freundlich mit zusammengekniffenen Augen lachen, grinsen* (сміятися з заплющеними очима,

4) позначення тварин: «>O>» – *Fisch* (риба); «:-(E» – *Affe* (мава); «,,,^..^,,,» – *Katze hintert Zaun* (кішка за парканом);

Проаналізовані електронні листи, фрагменти чатів та ін. свідчать про те, що смайлики мають своє певне місце в структурі тексту. Як правило, смайлики вживаються не на початку електронного листа, а наприкінці. Це призвело до того, що деякі відвідувачі чатів та отримувачі електронних листів не сприймають текст без супровідних «смайликів». Повідомлення або лист в будь-якому випадку повинне закінчуватись смайликом, завдяки

якому підкреслюється емоційний стан або відношення відправника певної інформації. Можна сказати, що смайлики стають невід'ємним атрибутом стійких формул мовленнєвого спілкування (привітання або здебільшого прощання), тісно пов'язаних з постулатом ввічливості, виокремленим Г.П. Грайсом у 1975 році [16: 362].

(1) *Liebe SomAk-Alumni, ich vermute ihr kennt dieses Programm schon gut, ich schicke es Euch aber für alle Fälle dennoch! Mit den besten Wünschen für einen schönen, erholsamen Sommer!:-)*

(2) *Hi :-), wie stehts wie gehts? Hab mich lange nicht gemeldet, wie immer viel zu tun. Am Wochenende finde Zeit für Yoga, hast Lust drauf? Würde mich freuen! Melde ich bald! Ciao, LG, Petra.*

У певних випадках смайлик-посмішка, наприклад, може згладити неприємне враження, що склалось під час читання листа. Зазначимо, що для застосування смайликів достатньо розповсюдження є редуплікація, тобто повторення останнього компонента графічного зображення, що позначає рот: „:-:)))». Завдяки цьому наочно посилюється вираження емоційного стану.

(3) *... Ansonsten began ich seit 10 Tagen eine strenge Diaet. Die letzten Jrn nahm ich rasch zu und das kann nicht so weitergehen! War 79Kilos und nun 76. Muss aber wirklich Selbstdisziplin haben!!! Wuensche dir schoenes Wochenende, Gruss, Froly :)).*

(4) *Liebe Larysa, schön, von Ihnen zu hören!:)))) Leider hatte ich noch gar keine Zeit, mir all die schönen Urlaubsfotos auf facebook anzusehen, werd das aber so schnell wie möglich nachholen. Mit besten Grüßen aus Odessa, Anett*

Стосовно спілкування в Чаті, слід зазначити, що смайлики закінчують майже кожен репліку співрозмовника, оскільки вони виражають емоційний стан, в якому знаходиться користувач Чату.

(5) *69iger-Sommerlaune: :-o*

*69iger-Sommerlaune: daumen drücke neinnein *g*

69iger-Sommerlaune: ja Loew68 wir kennen dich noch :-)

Loew68: wünscht nein ein langes leben [....]

69iger-Sommerlaune: es sei denn er ist es nicht ^^

*69iger-Sommerlaune: er schreibt auch anders *g*

Loew68: wenn meinst

(6) *engelmaus62: so ganz alleine*

ritchie322000: deswegen heisst der channel ja auch single^^

Отже, проведений аналіз різних форм спілкування в Інтернеті показав, що в сучасному німецькомовному Інтернет-спілкуванні широко використовуються невербальні засоби комунікації, які позначаються такими термінами як «смайлик» або «емотикон». Зазначені засоби складаються з літер, математичних знаків, знаків пунктуації, за своїм значенням, структурою чи походженням поділяються на певні групи та широко вживаються користувачами Інтернету з метою вираження почуттів, емоцій або позначення певних дій. **Перспективою** майбутніх досліджень у царині Інтернет-комунікації можна вважати вивчення рівня володіння мовою користувачами Мережі, вплив Інтернет-комунікації на їхній емоційний стан та ін.

ЛІТЕРАТУРА

1. Компанцева Л.Ф. Интернет-комунікація: когнітивно-прагматичний та лінгвокультурологічний аспекти: дис... доктора філол. наук: 10.02.02 / Лариса Феліксівна Компанцева. — К., 2007. — 503 с.
2. Dürscheid. E-Mail – verändert sie das Schreiben? / C. Dürscheid // Websprache.net. Sprache und Kommunikation im Internet. – Berlin et al.: 2005. – S. 85-97.
3. Polotzek S. Kommunikationssysteme Telefonat & Chat: Eine vergleichende Untersuchung. / S. Polotzek. // Networx 21. – Електронний ресурс. – Режим доступу:– <http://www.mediensprache.net/de/networx/docs/networx-21.asp>
4. Schlobinski P. Sprachliche Aspekte der SMS-Kommunikation / P. Schlobinski // Literatur und Medien. – München: Wermke, 2003. – S. 187-198.
5. Ковбасюк Л.А. Merkmale der modernen deutsche SMS-Kommunikation aus linguistischer Sicht // Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія “Лінгвістика”: Зб. наук. пр. – Херсон: Вид-во ХДУ, 2008. – Випуск 6. – С. – 296-299.
6. Ковбасюк Л.А. Die SMS-Kommunikation als Gegenstand der germanistischen Forschung / Л.А. Ковбасюк. // Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія “Лінгвістика”: Зб. наук. пр. – Херсон: Вид-во ХДУ, 2007. – Випуск 5. – С. 284 – 287.
7. Sprache und Kommunikation im Internet. Überblick und Analysen. / P. Schlobinski [u. a.]. – Opladen: Westdeutscher Verlag, 1998. – 204 S.
8. Ziegler A. Kommunikationsform E-Mail / A. Ziegler, C. Durscheid. // Textsorten. – Tübingen: Stauffenburg Verlag, 2002. – 318 S.
9. Mediensprache.net. – Електронний ресурс. – Режим доступу: www.mediensprache.net.
10. Особливості Інтернет-спілкування / О.А. Дмитрієва [та ін.]. // Конференція по деловому українському языку. – Донецьк: ДонГУ, 2003. –Електронний ресурс. – Режим доступу: <http://masters.donntu.edu.ua/2004/eltf/rybalko/library/art4.htm>
11. Wiebeler F. Sprachkultur im Internet. Entstehung. Entwicklung. Nutzen. Facharbeit im Deutsch. – Електронний ресурс. – Режим доступу: <http://braineagles.org/privat/arbeiten/Facharbeit.pdf>].
12. Emoticons. – Електронний ресурс. – Режим доступу: <http://www.welt.de/wirtschaft/webwelt/article1208883/Emoticons.html>
13. Web-smilies. – Електронний ресурс. – Режим доступу: <http://www.web-smilies.de>
14. Webchat. – Електронний ресурс. – Режим доступу: http://www.webchat.de/allgemeines/smiley.php?z=72&such_schnueffel=&suchen=ja;
15. Chatiquette. – Електронний ресурс. – Режим доступу: <http://www.chatiquette.de/emoticon-and-smileys.htm>
16. Ковбасюк Л.А. Особливості етикету в смс-комунікації (на матеріалі німецької мови) / Л.А. Ковбасюк // Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія “Лінгвістика”: Зб. наук. пр. – Херсон: Вид-во ХДУ, 2008. – Випуск 8. – С. – 361-364.